

Verbien sisäisestä aspektista

Verbinmuoto, niin finiittinen kuin infiniittinenkin, on aina sidoksissa aikaan. Verbin aspekti käsitetään yleensä relatiiviseksi, siten että asianomainen verbi suhteutetaan johonkin toiseen verbiin tai ajateltuun tai ilmaistuun ajankohtaan: *Puhuessaan* hän *nieleskeli* sanojaan, missä verbinmuotojen ilmaisema tekeminen on samanaikaista ja jatkuvaa. Temporaalirakenteen aspekti selviää nominaalimuodon sijapäätteestä, finiittiverbissä imperfektin tunnus osoittaa tekemisen samanaikaiseksi lauseenvastikkeen tekemisen kanssa. Temporaalirakenteessa tekemisen jatkuvuus, statiivisuus, ilmenee lokatiivisuffiksista, finiittiverbissä sitä ilmentää johdinsuffiksi, jonka mukaan objektin muoto määräytyy. Ulkoisen, toiseen ajankäsitteeseen suhteuttavan aspektin ohella verbimuotoon kätkeytyy myös sisäinen aspekti, joka sääntelee verbin suhteita sen hallitsemiin piilokategorioihin.

Suomen kielessä tästä näkyvänä merkinä ovat olo- ja muutossijojen samoin kuin subjekti- ja objektikategorioiden vaihtelut. Olosija ja partiaalinen subjekti/objekti näyttävät viittaavan jatkuvaan aspektiin, muutossijat ja totaalinen subjekti/objekti taas jatkumattomaan. Merkitsevänä tekijänä on lisäksi subjekti/objektisanan jaollisuus tai jaottomuus.

Sisäinen aspekti saattaa näkyä itse verbissä johdinsuffiksina, kuten yllä olevassa esimerkissä. Siitä huolimatta frekventatiivijohdoksen paikalla voisi olla kantaverbikin: *Puhuessaan* hän *nieli* sanojaan, sisällön mitenkään muuttumatta. Olenkin ottanut tarkasteltavakseni joukon kantaverbejä, kaikkiaan 122 kappaletta,¹ todetakseni miten aspektisääntely toimii, silloin kun verbissä itsessään ei ole mitään morfologista yksikköä, jonka voisi selittää jonkin funktion kannattajaksi.

¹ Aineisto käsittää kantaverbit ahtaa, ajaa, alkaa, antaa, elää, estää, hakea, heittää, hiihtää, hoitaa, hokea, imeä, iskeä, itkeä, jakaa, jaksaa, jatkaa, jauhaa, johtaa, joutaa, juoda, juosta, jäädä, kaataa, kaivaa, kalvaa, kantaa, kasvaa, kestää, kiittää, kiittää, kitkeä, kokea, koskea, kuivaa, kulkea, kuolla, kuulla, kylmää, kyteä, kytkeä, kärkeä, kät-

Verbinmuoto on koodi, jonka avulla voi hahmottaa koko lauseen rakenteen. Se ei kuitenkaan aina ole yksiselitteinen, vaan saman koodin voi tulkita monella eri tavalla. Moninaisuus lisääntyy, mitä ylemmällä ilmauksen tasolla liikutaan. Jos otetaan huomioon vain verbin välittömästi hallitsevat nominikategoriat, päädytään suhteellisen yksinkertaiseen vastakkainasetteluun: lokatiivi sisältää statiivisuuden piirteen ja viittaa imperfektiiviseen aspektiin, ablatiivi taas on todisteena verbin dynaamisuudesta ja perfektiivisestä aspektista. *Koira on kopissa* ja *Pekka pitää koiraa/koiran kopissa* ovat molemmat statiivisia ilmauksia ja asianomaisten verbien aspekti on imperfektiivinen, jatkuvaa tilannetta osoittava. Vastaavasti *Koira juoksee koppiin* ja *Pekka sulkee koiran koppiin* ovat dynaamisia, muutosta ilmaisevia ja aspektiltaan perfektiivisiä. Pinta-asun sijamuoto ei kuitenkaan aina ole merkitsevä: *Pekka joutaa metsälle* on sisältämästään muutossijamuodosta huolimatta aspektiltaan imperfektiivinen ja *Pekka kävi kaupungissa* olosijan uhallakin perfektiivinen.

Ilmiö johtuu siitä, että aspektivaihtelut eivät sinänsä kuulu lokaaliselle tasolle, lauseen ytimeen. Statiivinen verbi tosin ilmentää muuttumatonta, paikallaan pysyvää tilaa tai toimintaa ja dynaaminen liikettä, joka etenee lähtöpisteestä päätepisteeseen. Mutta etenevä tila tai toiminta voi pysähtyä statiivisen päällekkäispredikaation vaikutuksesta, jolloin se on rajallisesti statiivista, tai se voi jähmettyä päätekohtaansa, jolloin kyseessä on muutoksen aiheuttama uusi muuttumattomuus. Toisaalta pysyväksi esitetty tila tai toiminta voi äkkiä päättyä, jolloin tietysti prosessissa on tapahtunut muutos verbin silti muuttumatta dynaamiseksi, esim. *Isoisä eli satavuotiaaksi*. Ilmaus sisältää itse asiassa upotteen: *Isoisä eli (kunnes tuli) satavuotiaaksi*, mikä lauseen pintatasolla vaikuttaa aspektisuhteisiin. Vieläpä yksinkertainen kantaverbi *käydä* on kaksijakoinen, sisältää kerrannaispredikaation. Alempi ilmaisee toimintaa ja ylempi toiminnasta johtunutta tilaa: on kaupungissa käyneenä.

Proposition tasolla vaikuttaa temporaalinen kriteeri, ajan lokaalisuus. Mutta tärkeämpää kuin menneen ja menemättömän ajan vastaakohtaisuus on aspektin kannalta verbin ilmaisevan prosessin kesto. Tila tai toiminta voi kestää vain hetken tai sijoittua jatkuvaan ajankohtaan, se on joko momentaanista tai duratiivista. Selvä aspektisidonnaisuus on

keä, käydä, kääntää, lappaa, laskea, laulaa, lentää, liittää, lukea, luoda, luulla, lypsää, lyödä, lähteä, löytää, mahtaa, maksaa, mennä, myydä, naida, nauraa, niellä, niittää, nousta, nuolla, nylkeä, nähdä, olla, ostaa, ottaa, painaa, paistaa, palaa, panna, peittää, pestä, pettää, piestä, piillä, pitää, pohtaa, polkea, potea, puida, pukea, purkaa, purra, puskea, päteä, päästä, raataa, saada, sataa, sietää, soida, sortaa, sulaa, sulkea, suoda, surra, sylkeä, syödä, syöstä, särkeä, taitaa, tappaa, tehdä, tukea, tulla, tunkea, tuntea, tuoda, tuulla, uida, valaa, vetää, viedä, vierrä, voida, vuolla.

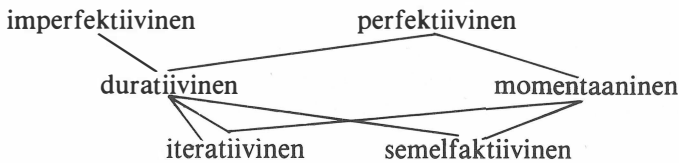
vain momentaanisella verbillä, hetkeä kun ei voi venyttää kehityksena-laiseksi prosessiksi. Momentaanisuus on siten aina perfektiivisyyttä: *Koira kuoli myrkkyyn. Myrkky tappoi koiran.* Toisaalta duratiivisuuden ja imperfektiivisyyden välillä ei ole samanlaista korrelaatiota. Imperfektiivisyys edustaa aina duratiivisuutta, mutta perfektiivisyys yhtä hyvin duratiivisuutta kuin momentaanisuuttakin: *Pekka piti koiran kopissa. Pekka ajoi koiran koppiin. Pekka sulki koiran koppiin.*

Verbin kesto-suhteiden ilmentymänä pidetään siihen liittyvän nominatiivikategorian muotoutumista, totaalisuuden ja partiaalisuuden vastakohtaisuutta. Totaalinen nominatiivi viittaa perfektiiviseen, partiaallinen imperfektiiviseen aspektiin. Suhde ei kuitenkaan ole rikkeetön. Edellä mainittu esimerkki *Pekka piti koiran kopissa* on imperfektiivinen ilmaus siinä kuin *Pekka piti koira kopissa*, vaikka se erinäisissä yhteyksissä saattanee osoittautua perfektiiviseksikin (piti, mutta ei pidä enää). *Pekka käänsi kylkeä* taas on varmasti perfektiivinen, vaikka se ei merkitsekään samaa kuin *Pekka käänsi kyljen*. Totaalisuuden ja partiaalisuuden vastakohtaisuuteen kätkeytyy tavaton määrä hienovaraisia merkitysvaihteita (vaikkapa yhtenäisyyden ja erillisyyden eroavuus), jotka eivät välttämättä osu yksiin aspektieroavuuksien kanssa. Nominikategorian omaksuma sijamuoto on aspektin kannalta viitteellinen, mutta ei suinkaan ratkaiseva kriteeri.

Sijamuotokriteerin epäluotettavuus tulee esiin lausetasolla numeruseikkojen tullessa mukaan kuvaan. Verbin ilmaisema prosessi voi tapahtua ainutkertaisena tai toistuvana, se voi olla semelfaktiivista tai iteratiivista.² Verbin oman sisäisen numeruksen ohella asiaan vaikuttaa sen hallitsemien nominikategorioiden numerus- ja sijavaihtelu. Sisällyksellisesti iteratiivisia verbejä ovat esim. *hokea* ja *imeä*, mutta mikä verbi tahansa voi esiintyä iteratiivisessa ilmauksessa, momentaaninen yhtä hyvin kuin duratiivinenkin: *Apina tappoi täitä turkistaan. Ihmisiä kuoli nälkään. Pekka piti luentoja yliopistossa. Isä iski naulat seinään.* Nominikategorian muodollinen tai sisällyksellinen monikollisuus ei kuitenkaan aina ratkaise asiaa: *Isä ajoi hevoset talliin* tai *Isä ajoi hevosia talliin* voivat kumpainkin edustaa sekä semelfaktiivista että iteratiivista prosessia. Mikään ei ilmaise, ajettiinko määräinen tai epämääräinen luku hevosia talliin yhdellä kertaa vai erikseen. Jälkimmäisen esimerkin osalta myös aspekti on kaksiselitteinen: epämääräinen hevosjoukko joko ajettiin perille saakka tai sitä oltiin paraikaa ajamassa.

Temporaalinen kriteeri ilmenee siten sekä kvalitatiivisena että kvantitatiivisena. Seuraava kaavio valaisee aspektisuhteita tältä kannalta:

² Termiä semelfaktiivinen käyttää Bernard Comrie (Aspect 42) iteratiivisen vastakohtana.

Niin kuin kaaviosta ilmenee, iteratiivinen momentaaninen prosessi osoittautuu kokonaisuutena jatkuvaksi ja ajan kannalta duratiiviseksi. Vaikka useat verbit ovat semelfaktiivisia perfektiivisiä, ne saattavat iteratiivisina esiintyä kaksiselitteisissä ilmauksissa, kuten vaikkapa esimerkki *Apina tappoi täitä turkistaan* osoittaa.

Perfektiivisyyden ja imperfektiivisyyden vastakohtaisuutta voidaan pohtia monelta kannalta (vrt. Comrie mt. 16—40). Ratkaisevana erona voitaneen pitää sitä, että kun perfektiivinen ilmaus tarkastelee tilannetta kokonaisuutena, ulkoa päin, imperfektiivinen näkökohta sisäistyy itse tilanteeseen. Suomessa aspektivastakohtaisuudet ilmenevät verbin kehyspiirteistä, ts. niistä nominikategorioista, joiden ohella verbi propositiontasolla esiintyy. Verbit, jotka paikallissijojen lisäksi hallitsevat vain nominatiivin sijakategoriaa (intransitiiviverbit), ovat aspektisuhteiltaan yksinkertaisemmat kuin transitiiviverbit, joiden käyttäytymistä värittää aktiivisuuden ja passiivisuuden, ergatiivin ja nominatiivin, keskinäinen vastakkainasettelu.

Verbin sisäistä aspektia tutkittaessa pitäisi rajoittua vain kantalauseisiin, sillä upote tuo aina mukanaan jonkin toisen verbin suhteet (esim. *Isoisä eli satavuotiaaksi*). Myös iteratiivinen prosessi koostuu useasta kantalauseesta: samaan verbiin pohjautuvaa ilmausta toistetaan kerta kerran jälkeen: *Isä iski naulat seinään = Isä iski naulan + Isä iski naulan . . . + Isä iski naulan*. Tämän valossa voi todeta, että eräät verbit ovat sisäiseltä aspektiltaan perfektiivisiä (*iskeä*), eräät toiset taas imperfektiivisiä (*elää*). Lisäksi on olemassa kaksiaspektisiä verbejä: *Pekka kantaa koria kotiin ~ Pekka kantaa korin kotiin*, joiden osalta aspektivaihtelua ei voi selittää upotteiden avulla. Se ilmeisesti on peräisin pintarakennetta syvemmältä tasolta.

Lauseen tasolla passiivisen kategorian eli nominatiivin edustajien muoto- ja numerussuhteet osoittautuvat erittäin tärkeiksi. Kuten edellä on viitattu, totaalisuuden ja partiaalisuuden vaihtelu on piirteinä kaksitahoinen: osaksi se liittyy verbiin, osaksi asianomaiseen nominiin itseensä. Partitiivimuotoinen subjekti tai objekti ei välttämättä edellytä imperfektiivistä aspektia. *Syön leipää* sisältää indefiniittisyyden piirteen, mutta aspektin kannalta ilmaus on neutraali: joko syön jonkin verran leipää paraikaa tai syön jonkin verran leipää loppuun saakka, objektin muoto ei yksiselitteisesti heijasta verbin suhteita.

Nominin ilmaiseman käsitteen sisäinen numerus, sen jaollisuus tai jaottomuus, on samalla tavoin aspektin kannalta kaksitahoinen tekijä. Jaollinen nomini voi osoittaa sitä hallitsevan verbin iteratiivisuutta tai itse käsitteen sisäistä monikollisuutta. Tämä ilmenee totaalisenkin nominimuodon suhteista: *Liisa kantoi korit kotiin* joko kaikki yhdellä kertaa, jolloin ilmaus on semelfaktiivinen, tai toisen toisensa jälkeen, toistuvana prosessina. Aspekti on silti perfektiiivinen, ellei statiivinen päällekkäispredikaatio tee ilmauksesta habituaalista ja imperfektiiivistä (Comrie mt. 30—32). Habituaalisesti iteratiiviseksi voi tietysti osoittautua aivan tunnusmerkitönkin ilmaus: *Liisa kantoi* (aina) *korin kotiin*. Tällöin aspekti määräytyy pragmaattisten tekijöiden perusteella.

Sijamuodon ja sisäisen numeruksen vuorovaikutus käy aspektin kannalta merkitseväksi partiaalisen subjektin tai objektin suhteissa. *Syön leipää* saattaa osoittautua yhtä hyvin perfektiiiviseksi kuin imperfektiiiviseksi, *Vesi syö kiveä* sen sijaan on imperfektiiivinen, mikäli on kyse erillisestä esineestä, mutta neutraali, jos *kivi* esiintyy materianimenä. Jaoton partitiivi siis ilmaisee sitä hallitsevan verbin imperfektiiivistä aspektia, jaollinen on kaksiselitteinen.

Jos jätetään päällekkäispredikaatioiden mahdollisuudet huomioon ottamatta, muodollinen monikko viittaa nominatiivi/akkusatiiviasuisena perfektiiivisyyteen, partitiiviasuisena imperfektiiivisyyteen. *Strutsi nieli kivet* joko kaikki yhdellä kertaa tai kaikki erikseen, näkökulma on kokonaisvaltainen ja aspekti perfektiiivinen. *Strutsi nieli kiviä* sen sijaan antaa aihetta spekulointiin. Jos strutsi nieli epämääräisen joukon kiviä yhdellä kertaa, aspekti on perfektiiivinen, mutta jos se nieli niitä vähitellen, aspekti on neutraali. Esim. *Miksi strutsi kuoli? Se nieli kiviä. Mitä strutsi teki odottaessaan? Se nieli kiviä.*

Aspektiin viittaavia yksityisseikkoja ovat siis verbin merkitys, verbin tempus, sen hallitseman nominatiivikategorian omaksuma sijamuoto ja asianomaisen nominin sisäinen numerus, eri tavoin toisiinsa nivoutuneina. Lokaalinen taso eli verbin hallitsemien paikalliskategorioiden osuus näyttäytyy ratkaisevaksi selvimmin imperfektiiivisen aspektin osalta. Statiiviset verbit pysyvät peruslauseessa esiintyessään imperfektiiivisinä huolimatta siitä, miten niiden hallitsemat nominikategoriat muotoutuvat. Kuten edellä oli puhetta, asianomaisista ilmauksista tulee perfektiiivisiä vain upotteiden vaikutuksesta, mikä johtuu pintatasolla näkymättömän dynaamisen predikaation piilovaikutuksesta. Toisaalta kaikki dynaamiset verbit näyttävät esiintyvän imperfektiiivisissä ilmauksissa partitiiviasuisen jaollisen nominatiivikategorian edustajan ohella. Mutta vain osa pystyy esiintymään myös jaottoman partitiiviasuisen nominin yhteydessä. Tällaiset verbit ovat duratiivisia ja transitiivisia: *Pekka kantoi koria kotiin. Liisa hakee neulaa heinäsuovasta*. Jaoton partitiiviob-

jekti viittaa luonnostaan imperfektiiviseen aspektiin: prosessi jatkuu, mutta päämäärä on saavuttamatta. Intransitiiviset dynaamiset duratiiviset verbit sen sijaan eivät saa jaotonta partitiivia seurakseen. *Pekka hiihtää metsään* on ensi näkemältä perfektiivinen ilmaus, mutta voi kuvastaa myös kehittymässä olevaa tilannetta: Pekka on hiihtämässä metsää kohti, mutta ei ole vielä päässyt perille. Imperfektiivinen aspekti edellyttää statiivista päällekkäispredikaatiota, joka pysähdyttää prosessin johonkin kehityskohtaansa.

Jaollinen partitiivi soveltuu kaikkien dynaamisten verbien seuraan, momentaanisten yhtä hyvin kuin duratiivistenkin. Se on sisällyksellisesti kaksitahoinen (vrt. edellä *Strutsi nieli kiviä*). Momentaaniset dynaamiset verbit esiintyvät imperfektiivisissä ilmauksissa vain mikäli niiden hallitsema jaollinen partitiiviasuinen nomini viittaa rinnakkaispredikaatioihin eli toistuviin itsekohtaisiin upotteisiin: *Äiti antoi omenia lapsille. Suosta nousi huurua*. Momentaaniset verbit eivät luonnu statiiviseen päällekkäispredikaatioon, paitsi silloin kun hetkeä keinotekoisesti venytetään: *Puheenjohtaja antaa juuri palkintoa voittajalle*.

Seuraavassa olen ryhmitellyt kantaverbejä niiden aspektivaihtelujen pohjalta. Tempuksista tulevat kyseeseen vain preesens ja imperfekti — liittotempuksethan edustavat monenkertaista predikaatiota. Samasta syystä myös kieltomuodot jäävät tarkastelun ulkopuolelle; useimmissa tapauksissa kieltoverbin suhteet hallitsevat koko ilmausta ja kantaverbi jää alemmaa predikaatiota edustavana taka-alalle. Preesensin osalta on otettava huomioon sen yleisluonne: se ei suinkaan ole vain nykyajan tempus vaan saattaa sijoittautua yhtä hyvin abstraktiseen, tulevaan ja jopa menneeseen aikaan.

Ei vain verbin, vaan myös verbiin kulloinkin liittyvän nominin merkitys saattaa vaikuttaa aspektisuhteisiin. Johdosverbit on seuraavassa jätetty käsittelyn ulkopuolelle, sillä verbijohdin on aina päällekkäis- tai kerrannaispredikaation merkinä. On huomattava, että verbijohdoksia ei muodosteta pelkästään suffiksien avulla, vaan verbi + nomini voivat yhtä hyvin esiintyä johdoksena, jonka aspektisuhteet saattavat poiketa kantaverbin vastaavista. Useissa kielissä, esim. saksassa ja venäjässä, prefiksit ovat aspektin näkyvinä tunnusmerkkeinä, suomessa itsenäiset nomininit tai partikkelit saavat saman funktion: *erbeissen ~ purra poikki*. Jäljempänä tulevat puheeksi sellaiset yhdysverbit kuin *heittää nopeaa, puskea hengiltä, itkeä silmänsä punaisiksi*, jotka eivät itse asiassa kuulu tämän tarkastelun piiriin. *Hirvi puski sonnin hengiltä* edustaa tapausta, missä alemman predikaation objekti (*puski sonnina*) on siirretty ylemmän predikaation yhdysverbin *puski hengiltä* objektiksi. Esimerkkiä ei voi enää pitää peruslauseena.

1. Aspekti määräytyy lokaalisen kriteerin perusteella. Kyseeseen tulevat

verbit ovat statiivisia, ts. ne hallitsevat lokatiivin piilokategoriaa. Ne ovat aina imperfektiivisiä nominatiivikategorian muotoutumisesta riippumatta.

1.1. Verbeihin ei liity ergatiivikategorian edustajaa, ne ovat merkitykseltään passiivisia ja siis intransitiivisia.

Tähän ryhmään kuuluvat kantaverbeistä *elää, joutaa, kyteä, olla* ja *päteä*. Aspekti ei muutu tempuksen tai nominatiivikategorian vaihtelujen myötä: *Tiikeri elää Aasiassa. Tiikerit elivät Aasiassa. Tiikereitä eli ennen Afrikassa*. Totaalinen — nominatiivimuotoinen — subjekti tai partiaallinen partitiivisubjekti eivät kumpikaan ole aspektin kannalta merkityksisiä. Jaoton partitiivisubjekti ei näiden verbien ohessa esiinny, *olla*-verbiä lukuun ottamatta: *Siellä on tuskin ketään ihmistä*, mutta tällöinkin on kyse negaatioon eikä aspektiin liittyvästä ilmiöstä (vrt. Siro Sijakielioppi 40).

Lokatiivin piilokategoria ei välttämättä reaalistu olosijamuotoisena: *Keitto joutaa tunkiolle. Lääke pätee moneen tautiin*. Itse asiassa esimerkit sisältävätkin upotteen: *Keitto joutaa* (heitettäväksi) *tunkiolle. Lääke pätee* (käytettäväksi) *moneen tautiin*.

1.2. Verbit ovat transitiivisia, ja niihin liittyvän nominatiivikategorian — pintarakenteen objektin — muoto on aspektin kannalta epäolennainen. Yleensä objekti on partiaallinen.

1.2.1. Tyypillisiä tämän ryhmän verbejä ovat *hokea, itkeä, kalvaa, kuivaa, kylmää, luulla, nauraa, potea, sietää, soida, surra*: *Akat hokevat yhtä ja samaa. Suutani kuivaa, jalkojani kylmää ja sydäntäni kalvaa. Leski suri miestään. Kellot soivat rauhaa. Luulet turhia*. Ne eivät saa totaaliobjektia yksinäisverbeinä esiintyessään. Komplisoituneissa ilmauksissa ne näyttävät esiintyvän totaaliobjektin seuraamina: *Tyttö itki siniset silmänsä punaisiksi* = itki, kunnes hänen silmänsä tulivat punaisiksi. Ilmauksen dynaamisuus ja perfektiivisyys ovat peräisin matriisilauseeseen sijoitetusta upotteesta.

1.2.2. Vielä selvemmin imperfektiivisiä ovat *jaksaa, taitaa* ja *voida*, siitä huolimatta, että ne voivat saada nominatiivikategorian edustajan totaalisena seurakseen: *Hän taisi työn. Hän jaksaa kaiken. Hän voi mitä vain*. Näissäkin totaalinen objekti on peräisin piiloupotteesta: *Hän taisi* (tehdä) *työn*.

1.2.3. Asennoitumista, mielipidettä ilmaisevat verbit voivat saada myös totaaliobjektin, jopa osoittautua aspektiltaan perfektiivisiksi. Varsinaisista kaksiaspektisistä verbeistä ne eroavat sikäli, että totaaliobjekti niiden yhteydessä on neutraali: se saattaa esiintyä myös imperfektiivisissä ilmauksissa. Ryhmän verbejä ovat *kestää, pitää, suoda, tuntea*: *Paita kestää kulutusta/kulutuksen. Tunnen asian läpikotaisin. Pidin hänet kurissa. Suon hänelle hänen menestyksensä*. Joskus *tuntea* voi näyttäy-

tyä momentaaniseksi: *Tunsin* (= tunnistin) *hänet jo kaukaa*, jolloin se tietysti siirtyy seuraavaan pääryhmään.

2. Aspekti määräytyy temporaalisen kriteerin perusteella. Kyseeseen tulevat verbit ovat dynaamisia, sekä transitiivi- että intransitiiviverbejä. Merkitsevänä tekijänä niitä edelleen ryhmitettäessä on niiden ilmaisevan prosessin kesto.

2.1. Duratiiviset verbit. Tämän ryhmän verbit ovat luonteeltaan kaksi-aspektisia: ne soveltuvat sekä imperfektiivisiin että perfektiivisiin yhteyksiin. Transitiiiviverbien osalta tunnusmerkkinä on niihin kulloinkin liittyvän objektinominin muoto. Totaalinen objekti, sekä jaoton että jaollinen, kuvastaa perfektiivistä aspektia: *Isä ajoi hevosen talliin. Isä ajoi hevoset talliin.* Partiaallinen objekti osoittaa kiistatta imperfektiivistä aspektia silloin kun sitä edustaa jaoton nomini: *Mies ahtoi käärmettä pyssyyn.* Jaollinen partitiivimuotoinen objekti sen sijaan on aspektin suhteen neutraali: *Isä vei lehmiä näyttelyyn. Ne söivät heinää.* Dynaamiset duratiiviset intransitiiviverbit eivät esiinny jaottoman partitiivimuodon ohella. Ne voivat edustaa imperfektiivistä aspektia ilman mitään näkyvää tunnusmerkkiä: *Lapset hiihtivät metsään* joko perille asti tai olivat paraikaa menossa. Jaollinen partitiivimuoto taas osoittautuu niiden yhteydessä samalla tavoin kaksitahoiseksi kuin transitiiiviverbienkin: *Pääskysiä lensi taivaalle.*

2.1.1. Intransitiiviset verbit. Verbit ilmaisevat kaikki muutokseen joutavaa, tasaisena tai toistuvana jatkuvaa prosessia. Ryhmään kuuluvat *hiihtää, kasvaa, kiittää, kulkea, käydä, lentää, liittää, mennä, palaa, sulaa, tulla, tuulla, uida: Tukki ui rantaan. Koivu kasvaa suureksi. Viljaa paloi poroksi. Pääskynen lensi Afrikkaan. Pekka kulki kaupunkiin.* Kaikki nämä esimerkit ovat aspektin suhteen kaksiselitteisiä.

2.1.2. Transitiiiviset verbit. Ryhmän sisäinen neutraalisuus ilmenee lausetasolla siten, että verbeihin voi liittyä jaoton nominatiivikategorian edustaja partitiivimuotoisena, toisin sanoen ne saavat jaottoman partitiiviohjettin.

Tyyppiä edustavat *ahtaa, estää, hakea, hoitaa, johtaa, kaivaa, kantaa, kitkeä, kokea, lappaa, laskea, laulaa, lukea, luoda, lypsää, niittää, nuolla, nylkeä, painaa, pestä, pettää, piestä, polkea, pukea, purkaa, raataa, syödä, tehdä, tukea, tunkea, valaa, vetää, viedä, vuolla.* Monet ilmaisevat sekä ainutkertaista että toistuvaa prosessia; merkitsevää on, että ne jälkimmäisessäkin tapauksessa saattavat esiintyä jaottoman partiaaliobjektin määrääminä: *Liisa kitki kukkamaata. Kalastaja lappoi verkon/verkkoa veneeseen.* Iteratiivisuus kuuluu näissä itse verbiin, prosessi suuntautuu toistuvasti samaan kohteeseen, objektin muodosta riippuen joko kokonaisuuden tai kehityksensä kannalta katsoen. Jaoton partitiiviohjekti viittaa ensisijaisesti verbin imperfektiivisyyteen:

Pekka veti venettä maihin. Riitta kantaa kalakoria taloon. Jaollinen partitiivi sen sijaan ilmentää itse nominin indefiniittisyyttä ja on aspektin suhteen neutraali: *Kalastaja laski verkkoja veteen* = muutamia verkkoja joko parhaillaan tai lopullisesti. Partitiivin ilmaisutehtävistä niin muodoin indefiniittisyys on tärkeämpää kuin imperfektiivisyys.

2.1.3. Eräät verbit eivät semanttisista ja pragmaattisista syistä ylimalkaan ota jaotonta objektia, joten kriteeri jää yksipuoliseksi. Jaollisen objektin osalta totaalisuus osoittaa perfektiivistä aspektia, partiaalisuus on kaksiselitteistä. Kyseeseen tulevat *imeä, jauhaa, juoda, pohtaa, puida, sataa: Viljat puitiin ja jauhettiin. Satoi ensi lumen. Sataa vettä. Juotko kahvia?*

2.1.4. Yleistyyppistä poikkeavan ryhmän muodostavat sellaiset kaksiaspektiset verbit, joiden osalta jaoton nominatiivikategorian edustaja, ts. partiaalinen objekti, ei ainakaan yksinomaisesti sovi aspektisidonnaisuuden mittapuuksi. Ilmiö johtuu sekä verbin omasta merkityksestä että ympäristökijöistä, niistä nomineista, joiden seurassa verbi lausetasolla esiintyy. Tällainen aspektisuhteiltaan hankala verbi on *kiittää*, se kun tosin on totaaliobjektin ohella perfektiivinen, mutta partiaaliobjektin ohella neutraali asianomaisen sanan jaottomuudesta tai jaollisuudesta huolimatta: *Heidät kiitettiin maasta taivaaseen. Kiitän kaikkia asianosaisia. Kiitin häntä.*

2.2. Momentaaniset verbit. Nämä verbit ovat sisäiseltä aspektiltaan perfektiivisiä, kokonaisvaltaisia, sillä niiden ilmaisema prosessi kattaa asianomaisen nominin kauttaaltaan. Sen takia ne eivät luonnu statiiviseen päällekkäispredikaatioon, ja transitiivisina ne eivät saa partitiivimuotoista jaotonta nominiä nominatiivikategoriansa edustajaksi. Jaollisen nominin ohella sekä intransitiivisen että transitiivisen momentaani-verbin hallitsema ilmaus koostuu iteratiivisesti toistuvista kokonaisvaltaisista tilanteista, joita tarkastelleen jatkuvana prosessina.

2.2.1. Intransitiiviset verbit. Jaoton nomini esiintyy näiden ohella vain nominatiivimuotoisena, jaollinen sekä nominatiivi- että partitiiviasuisena. Nominatiivi viittaa aina perfektiiviseen aspektiin, jaollinen partitiivi on aspektin suhteen neutraali. Ryhmään kuuluvat *alkaa, jäädä, koskea, kuivaa* (dynaamisena variaationa), *kuolla, lähteä, nousta* ja *päästä: Puro alkoi kalliosta ja kuivi hietikkoon. Ihmisiä jäi seisomaan. Hongat kuolevat pystyyn.*

2.2.2. Transitiiviset verbit. Määritelmän mukaan nämä eivät voi saada kehityksenalaista aspektia osoittavaa jaotonta partitiiviobjektia. Vain iteratiivisina, jaollisen partitiiviobjektin ohella, ne voivat esiintyä imperfektiivisessä ilmauksessa. Jaollinenkaan partitiivi ei välttämättä viittaa imperfektiiviseen aspektiin: *Äiti antoi omenia lapsille* joko parhaillaan jatkuvana, toistuvana prosessina tai epämääräistä omenalukua koskeva-

na loppuun suoritettuna toimintana. Verbiryhmään kuuluvat *antaa, heittää, jakaa, kätkeä, löytää, maksaa, myydä, ostaa, ottaa, naida, niellä, panna, peittää, saada, sulkea, sylkeä, syöstä, särkeä, tappaa*. Voidaan tosin *antaa keppiä, heittää noppaa* tai *kätkeä sormusta*, mutta kyseessä on silloin yhdysverbi, johdos, jonka aspektisuhteet eivät välttämättä noudata kantaverbin kaavaa. Sitä paitsi asianomaiset nominit ovat noissa yhteyksissä jaollisia, abstrakteja: *antaa keppiä* = antaa kuritusta, *heittää palloa* = olla pallosilla.

2.2.3. Poikkeavasti käyttäytyvät momentaaniverbit *iskeä, kaataa, lyödä, sortaa* (= kaataa). Ne esiintyvät myös jaottoman partitiiviobjektin yhteydessä, jolloin ne ilmaisevat samaan kohteeseen toistuvasti suuntautuvaa iteratiivista ja imperfektiivistä toimintaa: *Pekka iski naulaa seinään. Isä kaatoi puuta*. Jaollinen partitiiviobjekti sen sijaan tarkoittaa eri kohteisiin suuntautuvaa, päättynyttä tai jatkuvaa prosessia: *Isä kaatoi puuta*. Momentaanisuudestaan huolimatta kyseiset verbit esiintyvät edellisen, duratiivisen ryhmän tavoin. Jaottoman partitiivimuodon esiintymiseen vaikuttavat muutkin kuin puhtaasti aspektiseikat, nimenomaan edellä mainittu yhteenkuuluvuuden ja erillisyyden vastakohtaisuus (*lyö naulaa/lyö nauvoja*). Momentaaniverbien suhteissa voi yleensäkin havaita vastaavaa, ts. ne saattavat esiintyä jaottoman partitiivin ohella, mutta kyseinen muoto ei ilmaise aspektia, vaan sillä on toisia merkitystehtäviä: *Anna kynäsi ~ Anna kynäsi*.

2.2.4. Erikoislaatuisia ovat verbit *purra* ja *puskea*. Ne ovat sisäiseltä aspektiltaan perfektiivisiä nimenomaan silloin, kun ne esiintyvät jaottoman partitiiviobjektin seurassa: *Koira puri lasta*. Jaollinen partitiivi taas osoittaa toistuvaa tilannetta ja on aspektin suhteen neutraali: *Hyttysset purevat monia*. Totaaliobjektia nämä verbit eivät ylimalkaan voi saada paitsi yhdysverbeinä: *purra poikki, puskea maahan*.

2.2.5. Myös *käskeä* ja *kääntää* pysyvät perfektiivisinä, vaikka saisivat jaottoman partitiiviobjektin. Edellisistä verbeistä ne eroavat siinä, että niihin voi liittyä myös totaaliobjekti. Ei ole sama asia, kääntääkö *lehteä* vai kääntääkö *lehden*, mutta sijamuotoero vaikuttaa ilmauksen sisältöön nominin itsensä, ei sitä hallitsevan verbin osalta.

Yllä olevan perusteella on todettavissa, että suomen kielessä on tehtävä ero verbin aspektin ja ilmauksen aspektin välillä. Vaikka kantaverbeissä itsessään ei ole mitään aspektiin viittaavaa morfologista ainesta, eroavuudet näkyvät verbin syntaktisessa ympäristössä. Luonteeltaan imperfektiivisiä ovat stiiiviset verbit, joiden hallitseman nominatiivikategorian muodon vaihteluilla ei ole mitään merkitystä aspektiin. Perfektiivisiä taas ovat dynaamiset momentaaniset verbit, jotka ainutkertaisina esiintyessään eivät tietenkään voi kuvastaa kehityksenalaista

aspektia. Kaksiaspektisia ovat dynaamiset duratiiviset verbit, joita voidaan tarkata sekä sisäisen että ulkoisen prosessin näkökulmasta.

Ilmauksen aspekti ei ole yksityisen verbin osalta kartoitettavissa. Imperfektiivisestä ilmauksesta voidaan aina saada perfektiivinen rajoittavan upotteen avulla, perfektiivisestä ilmauksesta taas imperfektiivinen rinnakkais- ja päällekkäispredikaatiota soveltamalla. Dynaamisten transitiviverbien yhteydessä totaalinen objekti viittaa perfektiiviseen, partiaalinen imperfektiiviseen aspektiin. Objektisanan jaottomuus taas edellyttää semifaktiivista, jaollisuus iteratiivista prosessia. (Pääsäännöstä on poikkeuksia, joita on edellä käsitelty.) Jaollisuuden ja jaottomuuden ja toisaalta semifaktiivisuuden ja iteratiivisuuden vuorovaikutus tuntuu nimenomaan ilmauksen aspektissa. Jaoton, ”semifaktiivinen” partitiivi edustaa imperfektiivistä aspektia: *Isä kantoi lasta kotiin*. Voidaan katsoa, että tässä verbi esiintyy imperfektiivisenä ja että verbin aspekti määrää objektin muodon. *Isä kantoi lapsen kotiin* on samoin semifaktiivinen, mutta verbi on aspektiltaan perfektiivinen, mikä näkyy objektin totaalisuutena. *Isä kantoi lapset kotiin* saattaa ilmauksena olla joko semifaktiivinen tai iteratiivinen, mutta verbin perfektiivinen aspekti alistaa tässäkin objektin määrämuotoon. Sen sijaan *Isä kantoi lapsia kotiin* tarjoaa esimerkin tilanteesta, missä ilmauksen sisältö vaikuttaa verbin aspektiin. Jaollinen partitiivi voi edustaa käsitteellisesti sekä totaalista että partiaalista objektia, ja verbin aspekti on tämän mukaisesti kaksiselitteinen. Jos ilmaus on imperfektiivinen, voidaan katsoa verbin aspektin hallitsevan objektia, jos perfektiivinen, ilmauksen merkitys määrää verbin aspektin.

EEVA KANGASMAA-MINN: *On the hidden aspect of Finnish verbs*

In most cases, aspect in Finnish is not self-evident. Verbs designating momentary action are of course perfective and those reflecting an uninterrupted situation imperfective. But they may change their aspect according to their syntactic environment. The aspect of an expression is more important than the aspect of a verb.

The present article deals with 122 underived Finnish verbs which are classified according to their syntactic behaviour. Stative verbs may be considered essentially imperfective, since their aspect is not affected by changes in the noun categories governed by them. Dynamic durative verbs, on the other hand, may indicate both a completed and a developing process, that is they may represent either a perfective or an imperfective aspect.

From the point of view of the expression as a whole, aspect is never predetermined. An imperfective expression may be changed into a perfective one with the help of an embedding that indicates the limit of the process, and a perfective sentence may become imperfective by the employment of secondary predications. In connection with transitive dynamic verbs,

an object in the accusative indicates a perfective, an object in the partitive an imperfective aspect. But the inherent number of the object word has a bearing on the situation. An indivisible object word presupposes a semelfactive, a divisible word an iterative process. Thus an indivisible partitive object represents the imperfective aspect: *Isä vei lasta kotiin* 'Father was taking the child home.' Here the verb is imperfective and the form of the object is determined by the aspect of the verb. *Isä vei lapsen kotiin* 'Father took the child home' expresses likewise a semelfactive action, but the verb is perfective, which is reflected in the accusative object. *Isä vei lapset kotiin* 'Father took the children home' may represent either a semelfactive or an iterative process, but the perfective aspect of the verb is evident in the form of the object. But *Isä vei lapsia kotiin* is an example where there is ambiguity; the aspect of the verb is influenced by the content of the expression. Conceptually the divisible partitive may represent either a total or a partial object, and the verb may be considered to be either perfective (Father took an unidentified number of children all the way home) or imperfective (Father was in the process of taking an unidentified number of children home).